

Nr 147

Utlåtande i anledning av motioner angående utbildningen av u-landsexperter.

(2:a avd.)

I de likalydande motionerna I: 527 av herr *Ahlmark m. fl.* och II: 690 av herr *Ullsten m. fl.* har hemställts att riksdagen i skrivelse hemställer att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt överväger formerna för en fortsättning av den vid »Fyrisskolan» i Uppsala pågående utbildningen av u-landsexperter på mellannivå samt att därvid även frågan om en vidgning av denna utbildning till andra nivåer och läroanstalter studeras.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionerna från *skolöverstyrelsen* och *styrelsen för internationell utveckling* (SIDA). Därjämte har på utskottets begäran *Sveriges allmänna exportförening* inkommit till utskottet med en skrivelse i frågan. Se *Bilaga* till detta utlåtande

Utskottet. Som SIDA framhållit i sitt remissyttrande torde efterfrågan på svensk personal för u-landsarbete främst gälla väl utbildade fackmän inom olika områden med gedigna yrkeserfarenheter och därtill språkkunskaper, pedagogisk träning, kunskaper om u-landsproblemen samt god orientering om förhållandena i det land till vilket verksamheten avses bli förlagd. Mot denna bakgrund torde det inte finnas anledning att f. n. räkna med behov av särskilda utbildningsvägar för blivande u-landsarbetare. Däremot kan det möjligen finnas skäl att överväga åtgärder till främjande av den internationalisering av undervisningen på olika nivåer som SIDA anser önskvärd. På universitetsnivå har man redan anordnat vissa utbildningskurser med internationellt och u-landsbetonat stoff och vad angår utbildning av u-landsarbetare på mellannivå finns det anledning att särskilt betona värdet av att man vid åtskilliga fokhögskolor tagit upp u-landsinriktad undervisning, dels vid särskilda linjer, dels som inslag i undervisningen i övrigt.

I motionerna berörs — utan att något yrkande ställs — frågan om tillskapande av en särskild s. k. biståndskarriär. Utskottet är medvetet om att både den blivande och den hemvändande u-landsarbetaren kan ha problem i förhållande till sitt arbete i hemlandet men anser sig, inte minst med hänsyn till vad SIDA anfört i detta hänseende, inte böra göra något uttalande till förmån för den antydda, särskilda biståndskarriären.

Huruvida och i vilken form den i motionerna omnämnda verksamheten

vid Fyrisskolan i Uppsala kommer att fortsättas innevarande läsår torde vara ovisst. Enligt vad utskottet under hand inhämtat är man för närvarande sysselsatt med en viss, av gjorda erfarenheter betingad omläggning av utbildningen. Motionärernas önskemål om att formerna för en fortsättning av utbildningen vid Fyrisskolan skall övervägas torde därför redan vara tillgodosett. Utskottet anser sig kunna förutsätta att man såväl inom SIDA som i skolöverstyrelsen uppmärksammar det utbildningsbehov som föranleds av u-landsverksamheten och möjligheterna att tillgodose detta. Det synes därjämte önskvärt att frågan tas upp i det nordiska samarbetet, lämpligen i Nordiska rådet. Riksdagen torde därför i skrivelse till Kungl. Maj:t böra hemställa härom.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet

att riksdagen i anledning av motionerna I: 527 och II: 690 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att Kungl. Maj:t i Nordiska rådet väcker frågan om nordiskt samarbete beträffande utbildning av personal för u-landsarbete.

Stockholm den 29 oktober 1968

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 146.

Yttranden över motionerna I: 527 och II: 690

Skolöverstyrelsen (14.3.1968)

Det behov av u-landsexperter, som SÖ närmast kommer i kontakt med, avser efterfrågan av experter med ingående erfarenhet och kunskaper från skolans arbetsområde. Den kompletterande utbildning som dessa experter behöver avser oftast kompletterande utbildning i språk och kunskaper om mottagarlandets förhållanden. Detta utbildningsbehov tillgodoses i allmänhet av uppdragsgivaren i anslutning till meddelat uppdrag och kan icke tillgodoses genom en utbildning av nyexaminerade. En u-landsutbildning för nytexaminerade ingenjörer m. fl. synes i första hand böra utformas som ett gemensamt nordiskt projekt. Det torde nämligen kunna förutsättas bli fråga om relativt begränsade grupper på olika områden, därest utbildningen skall kunna bli meningsfull.

SÖ föreslår därför att frågan hänskjuts till Nordiska rådet för utredning.

SIDA (13.3.1968)

SIDA delar motionärernas uppfattning att skilda åtgärder måste vidtagas för att främja rekryteringen av biståndspersonal, om det skall bli möjligt att genomföra den expansion av utvecklingssamarbetet med u-länderna, som

planeras för de närmaste åren. Viss tvekan kan dock råda om det lämpliga i att skapa en »biståndskarriär» av det slag, som beskrives i motionerna.

För administrativa uppgifter inom det svenska biståndsorganet liksom vid de mellanstatliga organisationernas huvudkontor finns redan karriärmöjligheter, även om några bestämda utbildningsvägar för dessa uppgifter ännu ej kan anvisas.

I fråga om den personal som rekryteras för direkta fältinsatser har u-länderna hittills i första hand efterfrågat väl kvalificerade fackmän på skilda områden, såsom jordbruk, undervisning, industri, förvaltning etc. Det finns ej någon anledning att vänta sig någon avgörande förändring i detta avseende. Behov synes därför ej föreligga för »särskilda utbildningsvägar för dem som avser att arbeta inom det internationella biståndet», om därvid avkall skulle göras på den fackmässiga utbildningen.

Däremot delar SIDA motionärernas uppfattning att en framgångsrik insats i biståndsarbetet kräver mer än en gedigen fackutbildning och goda yrkeserfarenheter, nämligen i första hand språkfärdigheter, pedagogisk träning, kunskaper om u-landsproblemen, orientering om land och folk, seder och bruk m. m.

SIDA kan för närvarande ej se något önskvärt i en utveckling, som skulle leda till uppkomsten av en större personalgrupp, för vilken fältarbete i u-land skulle vara en livsuppgift. Det viktigaste skälet för denna inställning är att en biståndsarbetare efter några år löper risken att förlora kontakten med utvecklingen inom sitt yrkesområde, till förfång både för hans insatser i u-land och för hans egen personliga utveckling. Därtill kommer behovet av att i hemlandet sprida upplysning om u-länderna och vidga engagemanget för biståndsinsatser. En av de bästa metoderna att åstadkomma detta torde vara att öka antalet personer med direkta fälterfarenheter.

Det är emellertid, som motionärerna framhåller, en del nackdelar förenade med frånvaron av karriärmöjligheter inom fältarbetet. Arbetsgivarna är i regel ovilliga att avstå från dugliga medarbetare, och biståndsarbetaren riskerar att försämra sina befordringsmöjligheter i hemlandet. Enligt SIDA:s uppfattning torde det dock vara möjligt att komma till rätta med dessa svårigheter lagstiftningsvägen. Redan gäller ju den bestämmelsen att den som skall fullgöra militärtjänst har rätt att återvända till sitt arbete efter tjänstgöringsperiodens slut. Samma skydd skulle kunna ges en biståndsarbetare. Även frågan om meritvärdering av en insats i biståndsarbetet borde kunna lösas utan större svårigheter, sedan nu omfattande erfarenheter av fältarbete finns tillgängliga.

Med hänsyn till behovet av ett ökat engagemang från vårt land i det internationella samarbetet och utifrån SIDA:s allmänna syn på rekryteringen av biståndspersonal är det nödvändigt att den pågående internationaliseringen av undervisningen på skilda nivåer påskyndas. SIDA ser som ett mål att sträva mot att en person efter sin grundutbildning i Sverige skall vara rustad för kommande yrkesinsatser inte bara i hemlandet utan också utanför landets gränser. Skall detta kunna förverkligas, innebär det krav på ökad språkundervisning och starka inslag av internationellt stoff i orienteringsämnen. Det betyder också att möjligheter måste öppnas för dem som så önskar att under grundutbildningen i hemlandet välja sådana ämnen och linjer som kan göra dem bättre rustade att aktivt deltaga i det internationella samarbetet och i biståndsarbetet.

På flera håll i landet pågår ansträngningar för att möjliggöra detta. Ett flertal studiekurser vid universiteten med samhälls- och beteendevetenskap-

lig inriktning innehåller moment med internationellt och u-landsbetonat stoff. Med ekonomiskt bidrag från SIDA har under några år kurser i tropisk medicin anordnats i Stockholm och i Lund sommarseminarier på akademisk nivå om problem och metoder i biståndsarbetet. Lantbrukshögskolan har vidare erhållit särskilt bidrag för att under innevarande budgetår förstärka undervisningen i tropiskt jordbruk. Inom universitetskanslersämbetet föreligger planer på att i samband med införandet av fasta studiegångar erbjuda en särskild studiekurs för internationell tjänst. Den skulle stå öppen för bl. a. sådana studeranden, som oberoende av deras grundläggande yrkesutbildning önskar förbereda sig för en biståndsinsats.

De ovan redovisade utbildningsinsatserna är i första hand avsedda för biståndspersonal på s. k. expertnivå. Liknande insatser har emellertid också gjorts för personal på förmans- eller mellannivå. Utöver det i motionerna omnämnda experimentet vid tekniska gymnasiet i Uppsala har under läsåret 1967—1968 särskilda linjer med u-landsinriktad undervisning inrättats vid sju folkhögskolor. En av kurserna omfattar 20 veckor, de övriga 34 veckor. Som ett led i undervisningen har eleverna vid en av dessa u-landslinjer företagit en studieresa till Tunisien och därvid bl. a. studerat de svenska biståndsinsatserna. Liknande planer har rapporterats från några av de övriga skolorna med speciallinje för u-landsfrågor. Vid andra folkhögskolor har u-landsproblem studerats i ett särskilt ämne eller under några veckors samlad undervisning. Det har också förekommit att u-landsinriktad undervisning getts som inslag och moment i de vanliga ämnena vid drygt ett 20-tal folkhögskolor.

Med den frihet att utforma kursplaner och undervisningens innehåll som folkhögskolan har, syns den vara särskilt lämpad för påbyggnadskurser av det slag motionärerna tänkt sig och som kursen vid Fyrisskolan i Uppsala utgör ett exempel på. För det talar också det förhållandet att omkring en tredjedel av hittillsvarande deltagare i den svenska fredskåren erhållit någon del av sin grundutbildning som folkhögskoleelever och att erfarenheterna av SIDA:s fredskårskurser, av vilka flera förlagts till folkhögskolor, visat värdet av internatförläggning i detta sammanhang. Det torde inte heller stöta på större svårigheter att finansiera påbyggnadskurser med u-landsinriktning som anordnas vid folkhögskolor. Statsbidrag utgår redan med hundra procent till lärarlöner, eleverna erhåller studiebidrag enligt gällande bestämmelser och omskolningsbidrag har i några fall utgått till därtill berättigade elever vid skolornas ordinarie kurser.

Avslutningsvis vill SIDA tillstyrka att frågan om lämplig utformning och förläggning av påbyggnads- eller förberedelsekurser med u-landsinriktad undervisning för biståndspersonal på mellannivå blir föremål för studium. Därvid bör ej endast nu pågående försök vid Fyrisskolan i Uppsala utan också u-landslinjerna vid folkhögskolorna uppmärksammas. Först sedan frågan på detta sätt studerats bör beslut fattas om formerna under kommande läsår för utbildningen vid Fyrisskolan.

Sveriges allmänna exportförening (29.3.1968)

Frågan om utbildningen av experter för tjänstgöring utomlands exempelvis inom ramen för verksamheten inom multilaterala och bilaterala biståndsorgan liksom inom företag är av största betydelse. En sådan utbildning pågår kontinuerligt inom vissa exportföretag och avser då utbildning av egna tjänstemän för uppdrag inom företagens organisation på utlandsfältet.

Föreningen bereddes under fjolåret genom remiss från kungl. skolöverstyrelsen tillfälle att yttra sig över den vid Fyrissskolan då planerade utbildningen av u-landsexperter. I föreningens yttrande av den 6 juni 1967, varav kopia här bifogas, framfördes vissa synpunkter på utbildningen av u-landsexperter inom exportföretag. De nu framlagda motionerna synes emellertid, att döma av ingressen till motionerna, närmast beröra den internationella biståndsverksamheten, där enligt motionärerna efterfrågan på experter inom »mellannivåskiktet» skulle vara särskild stor och där en utvidgad utbildning borde vara lämplig. Eftersom motionerna sålunda rör utbildningen för internationell biståndsverksamhet och icke verksamheten utomlands för svenska exportföretag tillåter vi oss avstå från att yttra oss över motionerna. Vi förstår att den institution, som närmast handlägger frågor rörande den internationella biståndsverksamheten, nämligen SIDA, också beretts tillfälle att yttra sig över motionerna.

Sveriges allmänna exportförenings i förestående yttrande åberopade skrivelse till skolöverstyrelsen

Exportföreningen anser utbildningsfrågor av här berört slag av stor principiell betydelse och har därför närmare samrått med några svenska industriföretag med verksamhet, som berörs av denna fråga. Det har då inte varit möjligt att inkomma med synpunkter till den 1 juni, för vilket vi ber om överseende.

Det är väsentligt att personer avsedda att tjänstgöra utomlands har goda kunskaper om sitt företag och dess produkter. En längre tids tjänstgöring inom företaget (minimum 3—4 år) förutsättes därvid som regel. Under denna tid blir det även möjligt för företaget att bedöma berörda personers allmänna förutsättningar för utlandstjänstgöring. Härvid bör tilläggas att något löfte om utlandstjänstgöring sällan torde lämnas på förhand av företagen. Vidare inhämtas vanligtvis den specialutbildning, som erfordras före utlandstjänstgöringen parallellt med vidareutbildning rörande företaget och dess verksamhet på den aktuella marknaden. Specialutbildningen försiggår då i form av korrespondenskurser eller på liknande sätt.

Föreslagen fortbildningskurs avses förlagd till Uppsala med en utbildningstid omfattande 30 veckor. Det torde emellertid mot bakgrund av vad som sagts ovan och med hänsyn till de kostnader som skulle vara förenade med att ett företag avstod från en person under angiven tidsperiod ej vara praktiskt möjligt för svenska industriföretag att utnyttja den föreslagna kursverksamheten. Det kan även vara tveksamt om ett företag anställer personer med den föreslagna utbildningen, om däri skulle ingå ett moment av löfte om utlandstjänstgöring.

Tilläggas kan att tillfrågade företag ansett huvuddragen av undervisningsplanen med vissa modifikationer innehålla ämnen av värde för en undervisning av här tänkt slag. Möjligen skulle något ytterligare antal timmar kunna ägnas åt företagsekonomi och arbetsledning och något färre antal åt stats- och religionskunskap då de senare ämnena närmast blir av intresse i samband med det aktuella tjänstgöringslandet. En kurs av här ifrågakommande slag bör emellertid syns det oss av praktiska skäl studiemässigt läggas upp i form av skriftlig undervisning eventuellt avslutad med någon veckas inter-natundervisning.